

DOI: 10.15276/EJ.03.2026.6

DOI: 10.5281/zenodo.23237949

UDC: 351.77:314.15:327.57

JEL: J61, F22, H56, K37

Received: 2026-08-03, Revised: 2026-08-27, Accepted: 2026-09-15, Published: 2026-09-29

ДЕРЖАВНА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

STATE MIGRATION POLICY OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF MODERN CHALLENGES TO NATIONAL SECURITY

Anzhela V. Kulinska, Doctor of Economic Sciences, Professor
Odessa Polytechnic National University, Odessa, Ukraine

ORCID: 0000-0002-3609-3697

Email: anzelakulinskaa@gmail.com

Кулінська А.В. Державна міграційна політика України в умовах сучасних викликів національній безпеці. Науково-методична стаття.

Аналіз сучасних міграційних процесів в Україні засвідчує, що державна міграційна політика як складова системи забезпечення національної безпеки набуває особливого значення в умовах трансформації соціально-демографічного середовища, воєнних викликів та посилення міграційної мобільності населення. Аналіз наявного наукового доробку свідчить про те, що дослідження здебільшого зосереджуються на окремих аспектах регулювання міграційних процесів, демографічних наслідках міграції та питаннях соціально-економічної адаптації мігрантів, тоді як комплексний розгляд міграційної політики крізь призму сучасних викликів національній безпеці залишається недостатньо розробленим. У цьому контексті важливим є комплексне дослідження взаємозв'язку міграційних процесів із національними інтересами держави, визначення основних міграційних ризиків та обґрунтування ролі державного регулювання у формуванні ефективної міграційної політики України як чинника забезпечення її національної безпеки.

Ключові слова: державна міграційна політика, демографічний потенціал, державне регулювання, національна безпека, національні інтереси, міграційні процеси, міграційні ризики

Kulinska A.V. State Migration Policy of Ukraine in the Context of Modern Challenges to National Security. Scientific and methodical article.

Analysis of modern migration processes in Ukraine shows that state migration policy as a component of the system of ensuring national security acquires special importance in the context of transformation of the socio-demographic environment, military challenges and increased migration mobility of the population. Analysis of the available scientific literature shows that research mainly focuses on individual aspects of regulating migration processes, demographic consequences of migration and issues of socio-economic adaptation of migrants, while a comprehensive consideration of migration policy through the prism of modern challenges to national security remains insufficiently developed. In this context, a comprehensive study of the relationship between migration processes and the national interests of the state, identification of the main migration risks and substantiation of the role of state regulation in the formation of an effective migration policy of Ukraine as a factor in ensuring its national security is important.

Keywords: state migration policy, demographic potential, state regulation, national security, national interests, migration processes, migration risks

У сучасних умовах суспільно-політичної трансформації України міграційні процеси набули особливого значення, оскільки їх динаміка безпосередньо впливає на соціальну, демографічну, економічну та безпекову складові розвитку держави. Повномасштабна війна, вимушене переміщення значної частини населення, виїзд громадян за кордон, зміна напрямів міграційних потоків та необхідність подальшого повернення й реінтеграції населення зумовлюють необхідність переосмислення підходів до формування державної міграційної політики України. Однією з важливих проблем сучасної науки та практики державного управління залишається забезпечення узгодженості міграційної політики з національними інтересами та пріоритетами забезпечення національної безпеки. Така увага пояснюється тим, що масштаби й характер міграційних процесів визначають не лише демографічні перспективи держави, а й стан її трудового, соціального та людського потенціалу, що в сукупності формує важливі передумови її стійкості та безпеки. Попри усвідомлення взаємозв'язку між міграційними процесами та національною безпекою, у наукових дослідженнях ці питання часто розглядаються відокремлено, що зумовлює потребу в комплексному дослідженні державної міграційної політики саме крізь призму сучасних безпекових викликів.

Водночас ефективність державної міграційної політики залежить від спроможності держави своєчасно реагувати на зміни міграційної ситуації, оцінювати потенційні ризики та узгоджувати регуляторні механізми з довгостроковими потребами суспільства і держави. Міграційні процеси мають неоднозначний характер, оскільки поряд із ризиками можуть створювати передумови для розвитку людського капіталу, міжнародної співпраці, залучення фінансових ресурсів та поглиблення європейської інтеграції України. Відтак надмірна орієнтація лише на обмеження міграційних потоків не забезпечує належного рівня державної безпеки, тоді як відсутність системного регулювання може посилювати демографічні, соціально-економічні та політичні ризики. У цьому контексті особливого значення набуває формування

цілісного механізму державного регулювання міграційних процесів, здатного поєднати захист прав і свобод людини, реалізацію національних інтересів та протидію потенційним загрозам національній безпеці. Саме тому державна міграційна політика має розглядатися не лише як напрям соціального чи демографічного регулювання, а як важливий інструмент державного управління, спрямований на збереження людського потенціалу, забезпечення суспільної стабільності та зміцнення національної безпеки України в умовах сучасних викликів.

Аналіз останніх публікацій по проблемі

У сучасній вітчизняній науковій літературі міграційна політика розглядається як складний багатовимірний напрям державного регулювання, що поєднує політичні, соціальні, демографічні та економічні аспекти. М.В. Примуш та Є.О. Носачов [9-10], досліджуючи міграцію та міграційну політику як предмет політичного аналізу, акцентують увагу на динамічному характері міграційних процесів та їхньому взаємозв'язку з демографічним станом і соціально-економічним розвитком держави. Науковці підкреслюють необхідність комплексного дослідження міграції, оскільки її вплив не обмежується безпосереднім переміщенням населення, а поширюється на ширше суспільно-політичне середовище. У цьому контексті державна міграційна політика має розглядатися як системний механізм реагування держави на зміни міграційної ситуації та трансформацію суспільних потреб.

Безпосередній зв'язок міграційної політики з питаннями національної безпеки досліджує О.Т. Риндзак [11], яка розглядає державну міграційну політику крізь призму пріоритетів національної безпеки України. Авторка наголошує, що міграційна політика не повинна зводитися виключно до регулювання міграційних переміщень населення, а має бути спрямована також на інтеграцію мігрантів і внутрішньо переміщених осіб, активізацію реєміграційних процесів та запобігання надмірному виїзду населення за кордон. Важливим є саме комплексне поєднання міграційних та безпекових пріоритетів, оскільки масштабні міграційні переміщення безпосередньо впливають на людський, демографічний та трудовий потенціал держави.

Окрему групу наукових досліджень становлять праці, присвячені інституційному забезпеченню міграційної політики та ефективності державного управління у цій сфері. О. А. Малиновська [7] акцентує увагу на проблемах інституційної організації міграційної політики України, зокрема на розподілі повноважень між органами державної влади, кадровому, фінансовому, правовому та інформаційному забезпеченні відповідних управлінських процесів. Науковиця наголошує на необхідності підвищення узгодженості діяльності державних інституцій, оскільки розпорошеність управлінських функцій знижує результативність реалізації державної міграційної політики. В умовах сучасних викликів це набуває особливого значення, оскільки ефективне управління міграційними процесами потребує не лише відповідної нормативно-правової бази, а й спроможності державних інституцій оперативно реагувати на зміни міграційної ситуації.

Важливим напрямом досліджень є оцінювання соціально-економічних наслідків міграційних процесів для України. С.Ф. Горбань, О.В. Біленко та Т.Є. Трубнік [2] аналізують вплив міграції на економіку України, звертаючи увагу на зміни трудового потенціалу, демографічні дисбаланси та економічні наслідки переміщення населення. У цьому контексті міграційні процеси мають неоднозначний характер, оскільки поряд із ризиками втрати людського та трудового потенціалу вони можуть формувати додаткові можливості для економічного розвитку через фінансові перекази, міжнародні зв'язки, набуття нових професійних компетентностей та подальше повернення громадян. Тому державна політика має бути орієнтована не лише на мінімізацію негативних наслідків міграції, а й на використання її позитивних ефектів для суспільного та економічного розвитку.

Сучасні умови воєнного стану актуалізують подальше дослідження міграційної політики з урахуванням масштабних вимушених переміщень населення та їхніх довгострокових наслідків. Т.І. Кирия [3] зазначає, що міграційні процеси в умовах воєнного стану стали одним із найбільш вагомих гуманітарних та демографічних викликів для України, спричинивши втрати трудового потенціалу та посилення демографічної кризи. Водночас сучасні дослідження засвідчують, що відповідь держави на міграційні виклики не може обмежуватися встановленням додаткових обмежень міграційних потоків. Потребують розвитку механізми адаптації до нової міграційної реальності, підтримки зв'язків із громадянами України за кордоном, стимулювання їхнього повернення та реінтеграції, а також регулювання імміграційних процесів відповідно до потреб держави.

Зарубіжні наукові дослідження доповнюють зазначені підходи акцентом на взаємозв'язку міграції та безпеки, а також на відмінностях державної міграційної політики в європейських країнах. Так, J. Estevens [14], досліджуючи взаємозв'язок міграції та національної безпеки в державах Європейського Союзу, на основі аналізу національних безпекових і оборонних стратегій виявляє суттєві відмінності у підходах держав до сприйняття та регулювання міграційних процесів. Автор акцентує увагу на тому, що міграційна проблематика в частині європейських держав розглядається переважно крізь призму національної безпеки, контролю кордонів та захисту державних інтересів, тоді як гуманітарний і людиноцентричний вимір представлений менш системно.

Більш сучасне порівняльне дослідження V. Hernes та K. Łukasiewicz [15], присвячене політиці європейських країн щодо вимушених мігрантів з України, демонструє істотну відмінність національних

моделей захисту, поселення та інтеграції, незважаючи на застосування спільного європейського механізму тимчасового захисту. Дослідниці встановлюють, що протягом 2022-2025 років підходи держав поступово диференціювалися, поєднуючи лібералізацію окремих напрямів підтримки з більш вибірковими та обмежувальними механізмами в інших сферах. Порівняння вітчизняних і зарубіжних досліджень свідчить, що українська наукова думка переважно зосереджується на демографічних, соціально-економічних та безпекових наслідках масштабної міграції для України, тоді як зарубіжні дослідження значною мірою акцентують увагу на порівнянні моделей державного регулювання, інституційних відмінностей та співвідношенні безпекового і гуманітарного підходів. Водночас недостатньо розробленим залишається комплексний підхід до формування державної міграційної політики України, який би одночасно враховував національні безпекові інтереси, збереження людського потенціалу, економічні наслідки міграції та досвід європейського регулювання.

Таким чином, науковий доробок у сфері міграційної політики формує достатню теоретичну основу для подальшого дослідження, однак потребує комплексного поєднання міграційного та безпекового підходів, що дозволить визначити роль державної міграційної політики у забезпеченні національної безпеки України в умовах сучасних викликів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Сучасні міграційні процеси в Україні характеризуються масштабністю, динамічністю та високим рівнем залежності від політичних, безпекових, демографічних і соціально-економічних чинників. Повномасштабна війна суттєво змінила характер міграційних переміщень населення, посиливши вимушену міграцію, внутрішнє переміщення, виїзд громадян за межі держави та ризики подальшої демографічної трансформації. У таких умовах міграційна політика набуває значення не лише інструменту регулювання переміщення населення, а й складової державної політики забезпечення національної безпеки. Водночас у наукових дослідженнях питання міграції, як правило, розглядаються переважно з позицій демографічних, соціальних або економічних наслідків, тоді як комплексний взаємозв'язок міграційної політики з формуванням безпекового потенціалу держави потребує подальшого обґрунтування.

Особливої уваги потребує визначення основних напрямів впливу сучасних міграційних процесів на складові національної безпеки України. Масштабне переміщення населення безпосередньо позначається на демографічній структурі суспільства, чисельності та якості трудових ресурсів, стані людського капіталу, соціальній стабільності та перспективах економічного відновлення держави. Водночас міграція не може розглядатися виключно як джерело загроз, оскільки за належного державного управління вона здатна формувати додаткові можливості для розвитку людського потенціалу, підтримки міжнародних зв'язків, залучення фінансових ресурсів, набуття громадянами нових професійних компетентностей та подальшої реінтеграції населення. Саме тому недостатньо лише стримувати або обмежувати міграційні потоки – необхідним є формування спроможності держави адаптувати міграційну політику до їх фактичних масштабів, напрямів і структурних характеристик.

Окремою невирішеною проблемою залишається формування дієвого механізму узгодження міграційних інтересів держави, суспільства та окремої людини. Національні інтереси України передбачають збереження людського та трудового потенціалу, демографічну стабільність, забезпечення соціальної згуртованості й захист держави від потенційних безпекових загроз. Водночас реалізація цих інтересів має здійснюватися з урахуванням прав і свобод громадян, потреб внутрішньо переміщених осіб, громадян України, які перебувають за кордоном, а також необхідності інтеграції мігрантів у суспільне життя. Недостатньо розробленими залишаються питання практичного поєднання зазначених інтересів у межах єдиного механізму державного управління міграційними процесами.

Отже, потребує подальшого наукового обґрунтування підхід до державної міграційної політики як адаптивного механізму забезпечення національної безпеки України в умовах сучасних викликів. На відміну від традиційного акценту на регулюванні або обмеженні міграційних потоків, актуальним є перехід до комплексного управління їх наслідками та потенційними можливостями для держави. Це передбачає посилення інституційної спроможності держави, удосконалення механізмів прогнозування міграційних процесів, захист людського потенціалу, підтримку інтеграції та реінтеграції населення, стимулювання повернення громадян України та врахування міграційного чинника у стратегічному плануванні національної безпеки. Саме визначення таких взаємозв'язків і механізмів становить невирішену частину загальної проблеми та визначає напрям подальшого дослідження.

Формулювання цілей дослідження (постановка завдання)

Метою статті є обґрунтування ролі державної міграційної політики у забезпеченні національної безпеки України в умовах сучасних викликів, а також визначення основних напрямів адаптації державного управління до масштабів і характеру сучасних міграційних процесів, з урахуванням необхідності збереження людського та демографічного потенціалу держави, забезпечення соціальної стабільності, захисту національних інтересів і використання позитивного потенціалу міграції для суспільного та економічного розвитку України.

Матеріали та методи

Інформаційну базу дослідження становлять наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів з питань державної міграційної політики, міграційних процесів, національної безпеки та державного управління, нормативно-правові акти України у сфері міграції та національної безпеки, а також аналітичні матеріали органів державної влади, міжнародних організацій і науково-дослідних установ. У процесі дослідження використано статистичні та аналітичні дані, що характеризують масштаби й динаміку міграційних процесів, вимушеного переміщення населення, демографічні зміни, чисельність громадян України, які перебувають за кордоном, а також соціально-економічні наслідки міграції для України.

Методологічну основу дослідження становить системний підхід, який забезпечує комплексний розгляд державної міграційної політики як складової механізму забезпечення національної безпеки України та взаємопов'язаної системи взаємодії держави, суспільства й окремої людини. У процесі дослідження застосовано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: теоретичного узагальнення та порівняння – для систематизації наукових підходів до визначення сутності міграційної політики та її ролі у забезпеченні національної безпеки; аналізу та синтезу – для визначення основних чинників і напрямів впливу міграційних процесів на безпекове середовище держави; системного аналізу – для дослідження взаємозв'язків між міграційними процесами, демографічними змінами, людським потенціалом і національними інтересами; порівняльного аналізу – для узагальнення зарубіжного досвіду державного регулювання міграційних процесів та визначення можливостей його адаптації до українських умов; статистичного аналізу та аналізу динаміки – для оцінювання масштабів, структури й тенденцій міграційних процесів в Україні; методу систематизації та групування – для класифікації основних міграційних викликів, ризиків і потенційних можливостей їхнього впливу на складові національної безпеки. Застосування зазначених методів дозволило комплексно оцінити сучасні міграційні процеси, визначити характер їхнього впливу на національну безпеку та обґрунтувати напрями адаптації державної міграційної політики до сучасних викликів.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування

Сучасні міграційні процеси в Україні характеризуються високою динамічністю, масштабністю та безпосереднім впливом на демографічну, соціально-економічну й безпекову складові розвитку держави. Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації суттєво змінила характер міграційної мобільності населення, перетворивши вимушене переміщення громадян, виїзд за кордон, внутрішнє переміщення, повернення та повторну міграцію на взаємопов'язані процеси, які потребують комплексного державного регулювання. На масштабність вимушеної міграції та її довгострокові демографічні й соціально-економічні наслідки звертають увагу Е.М. Лібанова, О.В. Позняк, О.І. Цимбал та О.А. Малиновська.

Водночас міграцію в сучасних умовах доцільно розглядати не виключно як проблему, яку необхідно обмежувати адміністративними засобами, а як об'єктивний соціально-демографічний процес, до якого державна політика повинна адаптуватися. Такий підхід передбачає перехід від переважно контрольної моделі регулювання міграційних потоків до комплексного управління їх наслідками, ризиками та потенційними позитивними ефектами. О. А. Малиновська [6] у своїх дослідженнях вимушеної міграції українців наголошує на необхідності створення умов для повернення громадян, збереження людського потенціалу та врахування тривалого характеру перебування частини українців за кордоном.

У цьому контексті важливим є розуміння реального масштабу сформованих міграційних потоків. За даними Eurostat, станом на 31 грудня 2025 року у державах Європейського Союзу під тимчасовим захистом перебувало 4,35 млн. осіб, які залишили Україну внаслідок російської агресії. Найбільша кількість таких осіб була зареєстрована в Німеччині – 1,25 млн., Польщі – 969,2 тис. та Чехії – 393,1 тис. осіб. У структурі отримувачів тимчасового захисту дорослі жінки становили 43,6%, неповнолітні – 30,5%, а дорослі чоловіки – 25,9% (табл. 1).

Таблиця 1. Масштаби та структура вимушеної міграції громадян України у державах Європейського Союзу станом на 31 грудня 2025 року

Показник	Значення
Особи з України під тимчасовим захистом у ЄС	4,35 млн. осіб
Німеччина	1 250,6 тис. осіб
Польща	969,2 тис. осіб
Чехія	393,1 тис. осіб
Частка дорослих жінок	43,6%
Частка неповнолітніх	30,5%
Частка дорослих чоловіків	25,9%
Частка громадян України серед отримувачів захисту	понад 98,4%

Джерело: складено автором за матеріалами [3, 6, 9, 10]

Наведені дані підтверджують, що вимушена міграція громадян України вже не може розглядатися як короткострокове явище, пов'язане виключно з початковою фазою воєнної агресії. Збереження понад 4 млн. осіб під тимчасовим захистом у державах Європейського Союзу свідчить про формування тривалої

міграційної ситуації, яка матиме наслідки для демографічного потенціалу, ринку праці, соціальної сфери та перспектив відновлення України. При цьому Європейський Союз продовжив дію механізму тимчасового захисту до 4 березня 2027 року, що додатково підтверджує довготривалий характер сформованої ситуації.

Відповідно, міграційна політика України має враховувати не лише факт переміщення населення, а й різноманітність сформованих міграційних траєкторій. Частина громадян може повернутися після стабілізації безпекової ситуації; частина залишатиметься за кордоном протягом тривалого часу; окремі особи можуть здійснювати повторні переміщення між Україною та країнами перебування. Така ситуація формує принципово нове середовище для державного управління, у якому категорії «виїзд» і «повернення» вже не можуть розглядатися як одноразові події.

Наукові дослідження Е.М. Лібанової, О.В. Позняка та О.І. Цимбала [4] засвідчують, що вимушена міграція має не лише безпосередні демографічні наслідки, а й потенційно довготривалий вплив на структуру населення та людський ресурс України. Саме тому питання збереження людського потенціалу має бути інтегроване до системи забезпечення національної безпеки держави. У цьому контексті міграційна політика набуває безпосереднього безпекового значення. Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України», державна політика у сфері національної безпеки спрямована на захист людини і громадянина, суспільства та держави, а національні інтереси охоплюють, зокрема, забезпечення сталого розвитку суспільства та держави. Тому масштабні міграційні переміщення населення мають розглядатися не ізольовано, а як один із факторів трансформації системи національної безпеки України.

Д.Д. Смірнова [12] у дослідженнях міграційної безпеки акцентує увагу на тому, що неконтрольовані міграційні процеси можуть формувати ризики для національних інтересів держави, а оцінювання міграційної безпеки повинно враховувати демографічні, соціально-економічні та трудові характеристики населення. Р.Р. Бичай [1] безпосередньо пов'язує державну міграційну політику із забезпеченням національної безпеки України, що підтверджує необхідність інтегрованого розгляду зазначених напрямів державної політики. Отже, взаємозв'язок міграційної політики та національної безпеки доцільно розглядати через систему взаємопов'язаних ризиків і можливостей (табл. 2).

Таблиця 2. Взаємозв'язок міграційних процесів та національної безпеки України

Складові міграційного процесу	Потенційний ризик для національної безпеки	Потенційна можливість	Напрямок державного реагування
Виїзд населення за кордон	Скорочення чисельності населення та трудового потенціалу	Формування міжнародних соціальних і професійних мереж	Підтримка зв'язків із громадянами за кордоном
Тривале перебування громадян за кордоном	Втрата людського капіталу та зниження ймовірності повернення	Отримання знань, досвіду та професійних компетентностей	Програми підтримки потенційного Повернення
Внутрішні переміщення	Нерівномірне територіальне навантаження на інфраструктуру	Перерозподіл трудових ресурсів між регіонами	Інтеграція ВПО у місцеві ринки праці та громади
Повернення громадян	Додаткове навантаження на житло, ринок праці та соціальну інфраструктуру	Відновлення людського та трудового потенціалу	Створення умов для добровільного повернення
Повторна міграція	Нестабільність демографічних прогнозів	Підвищення мобільності та адаптивності населення	Моніторинг і прогнозування міграційних потоків
Міграція молоді та дітей	Ризик довгострокової демографічної втрати	Формування міжнародного людського та освітнього капіталу	Освітні, культурні та соціальні програми підтримки зв'язку з Україною
Міграція висококваліфікованих фахівців	«Витік мізків» та послаблення інноваційного потенціалу	Трансфер знань і міжнародна професійна кооперація	Формування програм залучення компетентностей українців за кордоном

Джерело: складено автором за матеріалами [1, 2, 4, 5, 8, 12, 13]

Як видно з табл. 2, один і той самий міграційний процес може мати одночасно негативні та позитивні наслідки для держави. Наприклад, виїзд населення за кордон безпосередньо зменшує демографічний і трудовий потенціал України, проте підтримання зв'язків із громадянами за кордоном створює можливості для трансферу знань, фінансових ресурсів, професійних компетентностей та міжнародних контактів. Аналогічно повернення громадян створює додаткове навантаження на соціальну інфраструктуру, але одночасно є одним із ключових ресурсів майбутнього відновлення.

Окремого розгляду потребують ризики міграційних процесів для економічної безпеки України. Масштабний виїзд населення за кордон, особливо економічно активних громадян, молоді та

висококваліфікованих фахівців, може зумовлювати скорочення трудового потенціалу, посилення дефіциту кадрів у ключових секторах економіки та зниження потенціалу економічного зростання. Тривале перебування значної частини громадян за межами України також впливає на структуру пропозиції робочої сили, відтворення людського капіталу та можливості забезпечення потреб економіки у кваліфікованих працівниках. Особливої актуальності ці ризики набувають в умовах воєнних дій та необхідності масштабного післявоєнного відновлення, коли потреба у трудових ресурсах та професійних компетентностях зростатиме.

Водночас міграційні процеси можуть створювати і передумови для зміцнення економічної спроможності держави. Фінансові перекази громадян, трансфер професійних знань і компетентностей, формування міжнародних ділових та професійних зв'язків, а також потенційне повернення громадян із набутим за кордоном досвідом можуть сприяти відновленню економіки. Отже, з позицій економічної безпеки державна міграційна політика має бути спрямована на мінімізацію втрат трудового та людського потенціалу, підтримку економічних зв'язків із громадянами за кордоном і створення умов для повернення та продуктивної інтеграції людського капіталу в економіку України.

Особливої актуальності ця проблема набуває щодо молоді та дітей. Тривале перебування молодого покоління за кордоном, включення його до іноземних освітніх систем та поступова соціальна інтеграція можуть знижувати ймовірність майбутнього повернення. О.А. Малиновська [8] звертає увагу на те, що тривалість перебування українських дітей і молоді за кордоном є одним із факторів, який необхідно враховувати під час прогнозування майбутніх міграційних рішень та формування політики повернення.

Таким чином, міграційна політика має бути спрямована не лише на регулювання кількісних параметрів міграційних потоків, а передусім на збереження якісних характеристик людського потенціалу. У цьому аспекті особливого значення набувають освітня, трудова, соціальна та культурна інтеграція громадян, підтримання їхнього зв'язку з Україною та формування умов для добровільного повернення.

Водночас міграційні процеси не можна оцінювати виключно через призму втрат. Мобільність населення формує також потенційні можливості для розвитку України: підтримання економічних зв'язків із громадянами за кордоном, залучення фінансових ресурсів, трансфер знань і компетентностей, розвиток міжнародних професійних мереж, посилення культурної та інституційної інтеграції України до європейського простору. Саме тому державна політика має бути зорієнтована на перетворення міграційної мобільності з переважно ризикового фактора на керований ресурс розвитку.

У зв'язку з цим доцільно змінити акценти державного регулювання міграційних процесів. Основним завданням має бути не механічне скорочення міграційних потоків, які значною мірою формуються об'єктивними безпековими та соціально-економічними чинниками, а створення спроможної системи управління ними. Така система повинна поєднувати заходи міграційного контролю із соціальною адаптацією переміщених осіб, підтримкою громадян за кордоном, сприянням добровільному поверненню, інтеграцією мігрантів у ринок праці та захистом людського потенціалу України.

У цьому контексті поняття міграційної безпеки набуває ширшого змісту. Ю. І. Татомир [13] розглядає міграційні процеси як комплекс суспільних відносин безпекового, правового, управлінського та економічного характеру, а міграційну безпеку – як сферу, що потребує відповідного адміністративного впливу та державного управління. Це дозволяє обґрунтувати необхідність включення міграційного компонента до загальної системи забезпечення національної безпеки України.

Зазначений підхід потребує також удосконалення інституційної взаємодії органів державної влади. Реалізація міграційної політики не може бути обмежена діяльністю виключно спеціалізованих міграційних органів, оскільки міграційні процеси одночасно впливають на демографічну політику, ринок праці, соціальний захист, освіту, охорону здоров'я, прикордонну безпеку, міжнародні відносини та економічне відновлення. Тому необхідним є формування міжвідомчого механізму координації, у межах якого міграційна політика розглядатиметься як складова комплексної державної політики у сфері національної безпеки.

Важливим є і нормативно-стратегічний вимір зазначеної проблеми. Аналіз підходів до формування Стратегії національної безпеки України свідчить про необхідність постійної адаптації державної політики до трансформації безпекового середовища. В.В. Любчук та Л.М. Опейда [5], аналізуючи еволюцію Стратегії національної безпеки України, акцентують увагу на необхідності адаптації державної політики до нових викликів. У сучасних умовах одним із таких напрямів має стати системне врахування міграційних процесів у прогнозуванні демографічного, економічного та соціального розвитку держави.

На основі проведеного дослідження можна сформулювати таку логіку державного реагування: міграційний процес → оцінювання його масштабів і структури → визначення ризиків та можливостей → прогнозування наслідків → адаптація державних інструментів → забезпечення національних інтересів. При цьому ефективність міграційної політики залежить не стільки від здатності держави повністю контролювати міграційні потоки, скільки від її спроможності своєчасно виявляти зміни, прогнозувати їх наслідки та формувати відповідні механізми реагування.

Отже, результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що міграційна політика України повинна поступово переходити від переважно реактивного управління міграційними потоками до адаптивної моделі державного регулювання. Її сутність полягає у здатності держави прогнозувати

міграційні зміни, оцінювати їхній вплив на національні інтереси, своєчасно реагувати на ризики та одночасно використовувати потенційні позитивні ефекти міграційної мобільності.

Таким чином, міграційний компонент національної безпеки доцільно формувати на основі балансу трьох взаємопов'язаних напрямів: запобігання критичним міграційним ризикам, адаптації держави до фактичних міграційних потоків та використання потенціалу міграційної мобільності для розвитку країни. Саме такий підхід найбільшою мірою відповідає сучасним викликам України, оскільки не передбачає штучного стримування об'єктивних процесів, а орієнтується на формування спроможної державної системи управління ними.

Висновки та перспективи подальших досліджень

У результаті проведеного дослідження встановлено, що в умовах сучасних викликів міграційні процеси в Україні набувають не лише соціально-демографічного та економічного, а й безпекового значення. Масштабні переміщення населення, зумовлені повномасштабною війною, змінили структуру населення, територіальне розміщення людського потенціалу, стан ринку праці та характер взаємодії держави із громадянами. За таких умов міграційна політика має розглядатися як складова системи забезпечення національної безпеки держави, а її ефективність – визначатися здатністю державних інституцій своєчасно реагувати на динамічні зміни міграційного середовища.

Доведено, що сучасні міграційні процеси не можуть розглядатися виключно як проблема, яку необхідно обмежувати адміністративними або нормативними засобами. Значна частина міграційних переміщень населення є об'єктивною реакцією суспільства на воєнні, економічні, соціальні та безпекові фактори. Тому пріоритетом державної політики має бути не стільки механічне стримування міграційних потоків, скільки формування спроможності держави управляти їх наслідками, забезпечувати захист громадян, підтримувати їх соціальну та економічну інтеграцію, а також створювати умови для збереження людського потенціалу України.

Встановлено, що одним із найбільш суттєвих викликів для національної безпеки є зміна демографічної структури населення внаслідок тривалого зовнішнього та внутрішнього переміщення громадян. Вибуття значної кількості населення за межі країни, нерівномірність його територіального розподілу, зниження чисельності економічно активного населення та ризики неповернення частини громадян формують довгострокові демографічні й економічні наслідки. Водночас переміщене населення та громадяни України, які перебувають за кордоном, не повинні розглядатися виключно як джерело потенційних втрат, оскільки за належної державної політики вони можуть залишатися важливою складовою людського, інтелектуального, фінансового та соціального потенціалу держави.

Обґрунтовано, що особливого значення набуває формування державної політики щодо повернення громадян України та підтримки їх реінтеграції. Можливість повернення залежатиме не лише від завершення воєнних дій, а й від безпеки, якості державних інституцій, доступності житла, стану ринку праці, рівня соціального захисту, можливостей професійної реалізації та перспектив розвитку територій. Отже, політика повернення має формуватися вже на сучасному етапі та передбачати комплекс взаємопов'язаних економічних, соціальних, демографічних та інституційних заходів.

Аналіз сучасних тенденцій свідчить також про необхідність посилення взаємозв'язку між міграційною політикою та політикою національної безпеки. Міграційні процеси можуть створювати як додаткові ризики, так і нові можливості для держави. До потенційних ризиків належать поглиблення демографічних диспропорцій, дефіцит трудових ресурсів, втрата частини людського капіталу, нерівномірне навантаження на соціальну інфраструктуру, а також посилення соціальної напруженості. Водночас залучення мігрантів, ефективна інтеграція внутрішньо переміщених осіб, підтримання зв'язків із громадянами України за кордоном та використання їхнього професійного й фінансового потенціалу можуть сприяти зміцненню економічної та соціальної стійкості держави.

Визначено, що підвищення результативності державної міграційної політики потребує переходу від переважно реактивного управління міграційними процесами до системного та адаптивного підходу. Такий підхід має передбачати постійний моніторинг міграційних потоків, оцінювання їхнього впливу на демографічну, економічну та соціальну безпеку, удосконалення механізмів міжвідомчої взаємодії, розвиток цифрових інструментів управління міграцією, а також координацію міграційної політики з демографічною, соціальною, економічною та безпековою політикою держави.

Abstract

Analysis of modern migration processes in Ukraine shows that state migration policy as a component of the system of ensuring national security acquires particular importance in the context of transformations of the socio-demographic environment, military challenges, and increased migration mobility of the population. Analysis of the available scientific literature shows that research mainly focuses on individual aspects of regulating migration processes, demographic consequences of migration, and issues of socio-economic adaptation of migrants, while a comprehensive consideration of migration policy through the prism of modern challenges to national security remains insufficiently developed. In this context, a comprehensive study of the relationship between migration processes and the national interests of the state, identification of the main migration risks, and substantiation of

the role of state regulation in the formation of an effective migration policy of Ukraine as a factor in ensuring its national security are of particular importance.

The purpose of the article is to substantiate the role of state migration policy in ensuring the national security of Ukraine in the face of modern challenges, as well as to determine the main directions of adapting public administration to the scale and nature of contemporary migration processes, taking into account the need to preserve the human and demographic potential of the state, ensure social stability, protect national interests, and use the positive potential of migration for the socio-economic development of Ukraine.

The study establishes that the effectiveness of state migration policy depends on the state's ability to respond in a timely manner to changes in the migration situation, assess potential risks, and coordinate regulatory mechanisms with the long-term needs of society and the state. Migration processes are ambiguous in nature, since, alongside risks, they can create prerequisites for the development of human capital, international cooperation, attracting financial resources, and deepening the European integration of Ukraine. Therefore, excessive focus solely on limiting migration flows does not ensure an appropriate level of state security, while the lack of systemic regulation may increase demographic, socio-economic, and political risks. In this context, the formation of a holistic mechanism for state regulation of migration processes, capable of combining the protection of human rights and freedoms, the implementation of national interests, and countering potential threats to national security, is of particular importance. State migration policy should therefore be considered not only as a direction of social or demographic regulation, but also as an important tool of public administration aimed at preserving human potential, ensuring social stability, and strengthening the national security of Ukraine in the face of contemporary challenges.

The scientific novelty of the study lies in systematizing the main contemporary challenges to Ukraine's national security associated with migration processes and substantiating an integrated approach to state migration policy that combines security priorities, demographic stability, preservation and development of human potential, protection of migrants' rights, and socio-economic development. The study specifies the relationship between migration risks and national interests and emphasizes the need to adapt state regulation mechanisms to changes in the scale, structure, directions, and causes of migration flows. This approach makes it possible to consider state migration policy as a multidimensional component of national security rather than solely as a mechanism for regulating population movements.

The practical significance of the study consists in the possibility of applying the proposed approaches by public authorities to improve mechanisms of state migration policy, identify and assess migration-related risks, preserve and restore Ukraine's human and demographic potential, and strengthen institutional capacity in the migration sphere. The results may be used to improve public administration mechanisms for regulating migration flows, supporting the return and reintegration of Ukrainian citizens, protecting the rights and interests of migrants, and coordinating migration policy with measures aimed at social stability, national security, post-war recovery, and Ukraine's European integration.

References:

1. Bychai, R. R. (2023). Conceptual understanding of migration policy as a component of the state's national security system. *Derzhava i Pravo*, (93), 233–247. <https://doi.org/10.33663/1563-3349-2023-93-233>
2. Horban, S. F., Bilenko, O. V., & Trubnik, T. Ye. (2023). The impact of migration processes on the economy of Ukraine. *Ekonomika ta Suspilstvo*, (49). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-26>
3. Kyryia, T. I. (2025). Migration processes in Ukraine under martial law. In *Pidhotovka pravookhorontsiv v systemi MVS Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: Proceedings of the 10th International Scientific-Practical Conference (Vinnytsia, July 3, 2025)* (pp. 267–269). Kharkiv National University of Internal Affairs.
4. Libanova, E. M., Pozniak, O. V., & Tsymbal, O. I. (2022). Scale and consequences of forced migration of Ukraine's population resulting from the armed aggression of the Russian Federation. *Demohrafiia ta Sotsialna Ekonomika*, (2(48)), 37–57. <https://doi.org/10.15407/dse2022.02.037>
5. Liubchuk, V. V., & Opeida, L. M. (2024). Ukraine's national security strategy as a security instrument of state policy. *Acta Securitatae Volyniensis*, (3), 12–16. <https://doi.org/10.32782/2786-9385/2024-3-2>
6. Malynovska, O. A. (2018). Migration policy: Global context and Ukrainian realities. NISD.
7. Malynovska, O. A. (2021). Migration and security: On the interrelation and mutual influence. *Mizhnarodnyi Naukovyi Visnyk*, (1–2(23–24)), 42–52. <https://visnyk-international.uzhnu.edu.ua/article/view/241927>
8. Malynovska, O. A. (2023). Ethnopolitics and migration policy: On the interrelation and mutual influence. *Politychni Doslidzhennia*, (1(5)), 178–198. <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2023-1-10>
9. Prymush, M. V., & Nosachov, Ye. O. (2025). Migration and migration policy as a subject of political research. *Politychne Zhyttia*, (1), 75–80. <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2025.1.3>

10. Prymush, M. V., & Nosachov, Ye. O. (2025). Contemporary migration challenges: Consequences for Ukraine and the European Union countries. *Natsionalni Interesy Ukrainy*, (3(8)), 1169–1178. [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-3\(8\)-1169-1178](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-3(8)-1169-1178)
11. Ryndzak, O. T. (2016). State migration policy in the context of Ukraine's national security priorities. *Ekonomika Ukrainy*, (12(661)), 72–81. <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/economyukr/article/view/2016-12-5/2016-12-5>
12. Smirnova, D. D. (2022). State policy of Ukraine in combating illegal migration. *Analitichno Porivnialne Pravo Navstvo*, (2), 177–181. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.02.34>
13. Tatomyr, Yu. I. (2024). The concept of migration security in legislation and the doctrine of administrative law. *Analitichno-Porivnialne Pravo Navstvo*, (4), 439–444. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.72>
14. Estevens, J. (2018). Migration crisis in the EU: Developing a framework for analysis of national security and defence strategies. *Comparative Migration Studies*, 6, Article 28. <https://doi.org/10.1186/s40878-018-0093-3>
15. Hernes, V., & Łukasiewicz, K. (2026). Restrictive, liberal, selective or universal? A cross-national analysis of European countries' policy response to forced migrants from Ukraine. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 52(2), 343–366. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2025.2565907>

Посилання на статтю:

Кулінська А.В. Державна міграційна політика України в умовах сучасних викликів національній безпеці / А.В. Кулінська // Економічний журнал Одеського політехнічного університету. – 2026. – № 3 (37). – С. 59-67. – Режим доступу: <https://ejop.economics.net.ua/ejopu/2026/No3/59.pdf>. <https://doi.org/10.15276/EJ.03.2026.6>. <https://zenodo.org/records/23237949>.

Reference a Journal Article:

Kulinska A.V. State Migration Policy of Ukraine in the Context of Modern Challenges to National Security / A.V. Kulinska // *Economic journal Odessa polytechnic university*. – 2026. – № 3 (37). – P. 59-67. – Retrieved from: <https://ejop.economics.net.ua/ejopu/2026/No3/59.pdf>. <https://doi.org/10.15276/EJ.03.2026.6>. <https://zenodo.org/records/23237949>.

This is an open access journal and all published articles are licensed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0)